

Apel przedstawicieli sektora zdrowia dotyczący działań na rzecz zdrowia w obliczu zmiany klimatu

Wprowadzenie

Zmiana klimatu jest jednym z głównych problemów środowiskowych zagrażających zdrowiu i życiu ludzi na całym świecie, również w Polsce⁽ⁱ⁾. Przejawia się ona nasileniem występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych, tj.: częstszych fal upałów, długotrwałych suszy, a także huraganów i intensywnych krótkotrwałych opadów deszczu powodujących powodzie czy nasileniem rozprzestrzeniania chorób wektorowych, bezpośrednio narażając życie i zdrowie ludności. Skutki zmiany klimatu dotyczą różnych sektorów gospodarki, głównie gospodarki wodnej, rolnictwa, energetyki, budownictwa i planowania przestrzennego, wpływając przy tym pośrednio na zdrowie⁽ⁱⁱ⁾. Zmiana klimatu prowadzi nie tylko do utraty życia i zdrowia fizycznego, lecz także wpływa na zdrowie psychiczne⁽ⁱⁱⁱ⁾.

Przyczyną zmiany klimatu jest emitowanie gazów cieplarnianych przez działania ludzi, takie jak spalanie paliw kopalnych, transport drogowy czy intensywna hodowla[1]. Emisja ta jest ściśle związana z zanieczyszczeniem atmosfery substancjami szkodliwymi dla zdrowia, skracającym życie ponad czterdzieści tysięcy osób rocznie w Polsce i pogarszającym jego jakość w całym społeczeństwie[2]. Kryzys klimatyczny zagraża zwłaszcza osobom o zmniejszonej sprawności psychofizycznej, czyli dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom w podeszłym wieku i chorym na choroby przewlekłe. Spowolnienie zmiany klimatu oraz adaptacja do jej skutków przynosi wymierne korzyści dla zdrowia[3].

Dlatego, pomimo aktualnego skupienia uwagi świata na pandemii COVID-19, działania adaptacyjne do skutków zmiany klimatu oraz działania spowalniające ją nie powinny być odwlekane i przesuwane na dalszy plan. Ignorowanie tych zagrożeń i opieszałość decydentów w podejmowaniu ambitnych i skutecznych działań na rzecz poprawy klimatu są niebezpieczne, gdyż wiążą się z dalszymi stratami zdrowotnymi i wzrostem przeciążenia służby zdrowia. Plan odbudowy gospodarczej Unii Europejskiej przyjęty w odpowiedzi na epidemię COVID-19[4] oraz strategia Europejski Zielony Ład[5] tworzą unikalne warunki polityczne i ekonomiczne do realizacji tych postulatów. Ich wdrożenie będzie istotną częścią działań realizujących cele tej strategii w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem ochrony najsłabszych części społeczeństwa jako jednej z jej wiodących zasad.

Jako lekarze i naukowcy związani z ochroną zdrowia, czując się odpowiedzialni za zdrowie polskiego społeczeństwa, apelujemy do decydentów różnych szczebli oraz do całego społeczeństwa o radykalną intensyfikację działań chroniących życie i zdrowie obecnych oraz przyszłych pokoleń przed szkodliwymi skutkami zmiany klimatu.

Polskie społeczeństwo ma prawo żyć w czystym i korzystnym dla zdrowia środowisku[6]. Nie możemy tolerować narażania na utratę zdrowia i życia naszych pacjentów oraz naszych bliskich wskutek ewidentnych ludzkich zaniedbań, nieznajomości faktów lub lekceważenia zagrożeń, których nie można już kwestionować. Podejmując działania wielosektorowe, możemy zabezpieczyć istnienie środowiska sprzyjającego zdrowiu i długiemu życiu mieszkańców naszego kraju. Większości działań powodujących degradację środowiska można uniknąć, a tym samym ograniczyć ich szkodliwe skutki zdrowotne[7]. Dlatego dołączamy do głosu ekspertów w zakresie ochrony zdrowia z całego świata, którzy w swoich licznych apelach podkreślają zagrożenia płynące ze zmiany klimatu[8]. Trwająca pandemia COVID-19 oraz konieczność dostosowania do niej gospodarki i modelu życia społeczeństw wszystkich krajów tworzy szczególne warunki dla strategicznego i kompleksowego podejścia do dalszego rozwoju, traktującego zdrowie jako nadrzędną wartość.

Nasz apel kierujemy do:

Prezydenta, Sejmu, Senatu i Rządu Rzeczypospolitej Polskiej, a zwłaszcza do Ministerstw: Finansów, Rozwoju, Pracy i Technologii, Zdrowia, Klimatu i Środowiska, Funduszy i Polityki Regionalnej oraz Infrastruktury, do samorządów szczebla regionalnego i lokalnego, placówek służby zdrowia, ośrodków naukowych, mediów, społeczeństwa obywatelskiego, młodzieży, studentów, a także osób indywidualnych, tak, by w ramach zakresów swoich obowiązków oraz możliwości dążyli do ochrony zdrowia i życia mieszkańców poprzez walkę z przyczynami zmiany klimatu oraz minimalizowanie jej skutków.

Apelujemy o:

1. Ochronę zdrowia przed skutkami zmian zachodzących w środowisku jako nadrzędnego celu działań na wszystkich szczeblach administracji, grup zawodowych i społecznych.

W celu osiągnięcia trwałych rezultatów zalecamy:

- a. Wzmocnienie działań adaptacyjnych w polityce zdrowotnej poprzez zwiększenie roli prewencji chorób oraz zapobieganie obniżeniu jakości życia wynikającemu ze zmiany klimatu, szczególnie u osób w podeszłym wieku.
- b. Znaczące zwiększenie nakładów finansowych na służbę zdrowia, zwłaszcza w zakresie zdrowia publicznego i medycyny zapobiegawczej.
- c. Promowanie gospodarki przestrzennej uwzględniającej skutki i zagrożenia związane ze zmianą klimatu.
- d. Zapewnienie warunków do aktywnego udziału ruchów społecznych i organizacji pozarządowych, w szczególności zajmujących się zdrowiem publicznym, w planowaniu oraz wdrażaniu działań prozdrowotnych, prośrodowiskowych i proklimatycznych, w tym konsultacji strategicznych planów miejskich oraz podejmowanych decyzji mogących negatywnie wpływać na środowisko i zdrowie ludności.
- e. Wprowadzenie rzetelnej i powszechnej edukacji prozdrowotnej oraz ekologicznej, również w kontekście antropogenicznych przyczyn i skutków zmiany klimatu oraz jej wpływu na zdrowie, zwłaszcza w szkołach.

- f. Stworzenie odpowiedniej bazy prawnej i instytucjonalnej umożliwiającej promocję oraz praktyczną realizację powyższych działań.

2. Ograniczanie emisji gazów cieplarnianych oraz zaprzestanie innych działań prowadzących do degradacji środowiska naturalnego.

W celu osiągnięcia trwałych rezultatów zalecamy:

- a. Wprowadzenie obowiązku przeprowadzania rzetelnej oceny oddziaływania na zdrowie, środowisko i klimat wszelkich planów inwestycyjnych, strategii i innych programów finansowanych ze środków publicznych lub prywatnych z uwzględnieniem scenariuszy zapobiegania ich ewentualnym negatywnym skutkom zdrowotnym i środowiskowym.
- b. Zmniejszenie śladu węglowego wszystkich sektorów gospodarki, w tym również w sektorze ochrony zdrowia.
- c. Radykalne przyspieszenie transformacji energetycznej w kierunku odnawialnych, niskoemisyjnych źródeł energii.
- d. Zmianę zasad subsydiowania produkcji energii ze środków publicznych poprzez ograniczenie i szybkie zaprzestanie dofinansowywania wydobywania i spalania węgla, z równoczesnym rozwijaniem efektywnego wsparcia dla rozwiązań niskoemisyjnych.
- e. Eliminację w najbliższych latach spalania węgla do wytwarzania ciepła i energii w sektorze komunalno-bytowym, promowanie efektywności energetycznej oraz wspomaganie przechodzenia na niskoemisyjne źródła energii.
- f. Zwiększenie środków przeznaczanych na ograniczenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery oraz wdrożenie działań zmierzających do szybkiego osiągnięcia jakości powietrza rekomendowanej przez Światową Organizację Zdrowia.
- g. Ograniczenie ruchu samochodowego w centrach miast oraz budowę infrastruktury promującej ruch rowerowy i pieszy, dążąc do wdrożenia koncepcji miast 15-minutowych[9].
- h. Rozwijanie niskoemisyjnego transportu publicznego w miastach, efektywnie połączonego z transportem regionalnym i krajowym.
- i. Rozbudowę lokalnej i regionalnej sieci kolejowej ułatwiającej bezpieczniejszy, a także bardziej przyjazny środowisku dojazd do miast oraz przemieszczanie się pomiędzy nimi.
- j. Zapewnienie powszechnego dostępu instytucji publicznych i ludności do infrastruktury informatycznej, zwiększając zdalny dostęp do usług (w tym zdrowotnych), edukacji i urzędów, umożliwiający pracę zdalną oraz zmniejszający zapotrzebowanie na transport indywidualny.
- k. Uwzględnienie w miejskich planach zagospodarowania terenów zielonych oraz ochronę istniejącej zieleni miejskiej, a także intensyfikację zagospodarowania i zazieleniania nieużytków.
- l. Zwiększenie ochrony ekosystemów jako istotnych dla środowiska i zdrowia obszarów świadczeń ekosystemowych oraz zaprzestanie deforestacji i degradacji ekosystemów w imię dalszego, niezdefiniowanego i nieprzewidzianego w skutkach rozwoju gospodarczego.
- m. Zwiększenie nakładów na promocję zdrowego żywienia i bilansowania diety poprzez upowszechnianie diety roślinnej, zarówno ze względu na jej właściwości prozdrowotne,

jak i mając na uwadze istotny udział sektora hodowli zwierząt w globalnej emisji gazów cieplarnianych.

- n. Przestrzeganie zobowiązań międzynarodowych dotyczących ochrony środowiska i klimatu, w tym Porozumienia Paryskiego i postanowień Szczytów Klimatycznych oraz traktatów Unii Europejskiej, w tym ustaleń Wspólnej Polityki Rolnej.
- o. Osiągnięcie neutralności klimatycznej przez Polskę w możliwie najkrótszym czasie, ale nie później niż do 2050 roku.

Zdegradowane i zanieczyszczone środowisko wraz ze zmianą klimatu skutkuje utratą naszego zdrowia i życia, a przede wszystkim zagraża funkcjonowaniu przyszłych pokoleń. Biorąc pod uwagę obserwowane tempo globalnych zmian zachodzących w środowisku oraz skalę ich oddziaływania na populację, podkreślamy, że pilne działania proklimatyczne powinny stać się absolutnym priorytetem dla wszystkich odbiorców naszego apelu.

Przypisy:

- i. Szacuje się, że na świecie kilkaset tysięcy osób rocznie umiera, a miliardy ludzi są narażone na konsekwencje zdrowotne skutków fal upałów. Tylko w Europie podczas upałów letnich kilkadziesiąt tysięcy osób umiera przedwcześnie. Przewiduje się dalszy wzrost konsekwencji zdrowotnych w wyniku zmiany klimatu w kolejnych dziesięcioleciach, związanych z ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi czy rozprzestrzenianiem się chorób zakaźnych. Następstwem zmian klimatu są także konflikty zbrojne zagrażające zdrowiu i życiu ludzi. Konflikty o dostęp do wody i pożywienia powodują migracje ludności z miejsc nienadających się do dalszego życia[10].
- ii. Oprócz utraty życia i zdrowia ludzi oraz obciążenia służby zdrowia, zmiana klimatu i degradacja środowiska naturalnego generują straty gospodarcze wynikające z niższej produktywności pracowników poprzez nieobecności w pracy, wzrost kosztów świadczeń zdrowotnych oraz problemów społeczeństwa ze zdrowiem psychicznym. Ocenia się, że koszty zdrowotne zmiany klimatu w Polsce w latach 2021-2030 wyniosą co najmniej 119 mld zł[11].
- iii. Wśród konsekwencji zmiany klimatu dla zdrowia psychicznego znajdują się: wyższy poziom stresu, wpływ na stosunki międzyludzkie, utrata i zaburzenia pamięci, zaburzenia snu, obniżenie odporności psychicznej, wybuchy agresji, poczucie beznadziei, depresja oraz zespół stresu pourazowego[12].

Bibliografia:

1. The 2019 report of The Lancet Countdown on health and climate change: ensuring that the health of a child born today is not defined by a changing climate [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)32596-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)32596-6)
2. The 2018 report of the Lancet Countdown on health and climate change: shaping the health of nations for centuries to come [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)32594-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)32594-7)
3. IPCC, 2018: Summary for Policymakers. In: Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty
4. OECD 2014, The Cost of Air Pollution: Health Impacts of Road Transport, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264210448-en>
5. EEA Report No 10/2019, Air quality in Europe <https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2019>
6. Koalicja Klimatyczna, HEAL, 2018 Wpływ zmiany klimatu na zdrowie

- [1] https://ec.europa.eu/clima/change/causes_en Dodatkowo deforestacja przyczynia się do mniejszej zdolności ekosystemu do pochłaniania CO₂
- [2] <https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2019>
- [3] [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(19\)32596-6/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(19)32596-6/fulltext)
- [4] https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/recovery-plan-europe_pl
- [5] https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_pl
- [6] Art. 74 Konstytucji RP <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/2.htm>
- [7] [https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196\(20\)30167-4/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(20)30167-4/fulltext)
- [8] <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/who-manifesto-for-a-healthy-recovery-from-covid-19>,
<https://www.weforum.org/agenda/2020/05/thousands-of-health-professionals-call-on-world-leaders-to-prioritize-a-greener-future-post-pandemic/>
- [9] Koncepcja miasta, w którym podstawowe potrzeby mieszkańców, takie jak: praca, zakupy, opieka medyczna, nauka i rozrywka mogą być osiągalne w ciągu 15 minut spaceru lub jazdy rowerem.
- [10] The 2018 report of the Lancet Countdown on health and climate change: shaping the health of nations for centuries to come
- [11] Koalicja Klimatyczna, HEAL, 2018 Wpływ zmiany klimatu na zdrowie
- [12] S. Clayton, C. M. Manning, K. Krygsman, M. Speiser, Mental Health and Our Changing Climate: Impacts, Implications, and Guidance, Washington: American Psychological Association, and ecoAmerica 2017, s. 7.